

**ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
В ЧАСТИНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАРКОМАНІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

У статті з'ясовано, що створення Національної поліції України зумовило початок роботи нових підрозділів в її структурі, зміни стосувались майже всіх спеціалізованих підрозділів, зокрема, було ліквідовано відділ із боротьби з незаконним обігом наркотиків, а замість нього створено спеціалізований Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України та його структурні підрозділи в головних управліннях Національної поліції в областях. Доведено, що регіональним програмам щодо запобігання та протидії наркоманії на регіональному рівні бракує грамотного поєднання втілення уніфікованої державної політики та різного роду специфічних рис кожного окремого регіону, які безпосередньо впливають на розвиток і поширення наркоманії, а тому розроблення та прийняття типових програм із висвітленням інформації, висвітленої нами вище, може стати основою для прийняття дієвих програм на регіональному рівні. Визначено, що заходи за участю органів поліції щодо запобігання та протидії наркоманії на регіональному рівні мають переважно нормативно-інформаційний характер, тоді як їхня діяльність повинна бути спрямована на вчинення конкретних дій із метою попередження та протидії наркоманії спільно з органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями. Ба більше, в жодній із програм не висвітлено особливості регіонів у контексті протидії наркоманії (соціальні та демографічні дані), не враховано і оперативну обстановку на кожній окремій території. Зроблено висновок, що для ефективної протидії наркоманії на рівні регіонів, насамперед, необхідно забезпечити шонайменші дві умови: а) створення усталених взаємозв'язків між органами поліції, місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями з метою проведення спільних заходів щодо виявлення та ліквідації умов поширення наркоманії та ліквідації її наслідків; б) розроблення і послідовна реалізація комплексних програм протидії наркоманії, зміст яких буде включати не тільки суто декларативні заходи, а призводити до отримання реального якісного чи кількісного результату.

***Ключові слова:** заходи щодо протидії злочинності, протидія наркоманії, громадяни, правопорушення, Національна поліція.*

In the article it was found that the creation of the National Police of Ukraine, led to the beginning of work of new units in its structure, changes affected almost all specialized units, in particular, the department for combating drug trafficking was liquidated, and instead a specialized Department for combating drug abuse and its National Police was created structural units in the Main Directorates of the National Police in the oblasts. It is proved that regional programs on prevention and combating drug addiction at the regional level lack a competent combination of implementation of unified state policy and various specific features of each individual region, which directly influence the development and dissemination of addiction, the above may form the basis for the adoption of effective programs at the regional level. It has been determined that measures involving police authorities to prevent and combat drug addiction at the regional level are predominantly normative and informative, while their activities should be directed to take specific actions to prevent and combat drug addiction jointly with local authorities and public associations. Moreover, none of the programs covered the peculiarities of regions in the context of combating drug addiction (social and demographic data), and the operational situation in each individual territory was not taken into account. It is concluded that in order to effectively combat drug addiction at the regional level, it is first of all necessary

to ensure at least two conditions: a) the elimination of its consequences; b) development and consistent implementation of comprehensive programs for combating drug addiction, the content of which will include not only purely declarative measures, but lead to a real qualitative or quantitative result.

Key words: *crime prevention measures, drug addiction, citizens, offenses, National Police.*

Вступ. Наркоманія – це хвороба, яка вже декілька десятиків років посідає перші місця в переліку найнебезпечніших хвороб людства, а тому сили кожної держави, окрім вирішення низки економічних і соціальних проблем, сконцентровані на боротьбі з цим соціально-безпечним явищем, зокрема на лікуванні наркотично залежних осіб і протидії незаконному обігу наркотичних засобів. Складність боротьби з наркоманією зумовлюється необхідністю комплексного підходу до її вирішення: зниження рівня правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів матиме систематичний характер лише в тому разі, коли одночасно буде забезпечено реалізацію виваженої систематичної державної політики щодо протидії будь-яким негативним проявам у цій сфері. Ба більше, така політика повинна бути системною, тобто одночасно спрямованою на: підвищення рівня життя громадян; подолання безробіття; забезпечення можливості проведення активного дозвілля; створення умов для якісного та ефективного лікування від наркоманії; здійснення пропаганди здорового способу життя серед молоді тощо. Втім, декларування відповідних заходів на загальнодержавному рівні не забезпечить їхньої ефективної реалізації без урахування специфіки адміністративно-територіального поділу України, принаймні на рівні регіонів.

Результати дослідження. Зокрема, кожен регіон нашої держави характеризується низкою топографічних, демографічних, незначних ментальних і соціально-економічних особливостей, що можна, зокрема, простежити на таких прикладах.

За даними Державної служби статистики України, станом на червень 2019 року найменшу заробітну плату (порівняно з іншими регіонами), яка не перевищує дев'яти тисяч гривень, громадяни отримують у Херсоні, Чернігові, Чернівцях, Тернополі та Івано-Франківську [1]. При цьому у 2018 році найбільш високий рівень безробітних (перевищує 80 тисяч осіб працездатного віку) у Дніпрі (121,5 тисяч осіб), Києві (89,9 тисяч осіб), Запоріжжі (80,4 тисяч осіб), Донецьку (120,2 тисяч осіб) [2]. Зазначений фактор є потенційним свідченням загрози поширення наркоманії. Наприклад, відсутність коштів на саморозвиток і підвищення власного культурного рівня в сукупності з депресивними настроями, зокрема, через відсутність роботи чи коштів для існування і, як наслідок, особиста соціальна криза роблять таку людину вразливою перед соціально-небезпечними «перевагами» вживання наркотичних засобів (психотропних речовин). Натомість імовірність поширення наркоманії менша в комфортних для проживання містах України (наприклад, Львові або Одесі – за версією рейтингу міжнародного дослідницького порталу «Numbeo»; Харкові та Львові – за результатами опитування соціальної групи «Рейтинг» [3]), адже в такому випадку громадяни почувають себе впевнено та захищено, ведуть активне соціальне та культурне життя, отримують гідну заробітну плату, яку витрачають не на «самооману» під час вживання наркотичних засобів, а на саморозвиток, пізнання світу, покращення своїх соціально-побутових умов тощо.

Утім, наркоманія – це не тільки хвороба, а ще напівлегальна сфера, основою якої виступає обіг наркотичних засобів і психотропних речовин. Напівлегальною вона є тому, що окремі наркотичні засоби (психотропні речовини) у невеликій кількості цілком законно використовуються під час виготовлення лікарських засобів, застосовуються у процесі надання медичної допомоги тощо. У такому контексті держава повинна контролювати обіг наркотиків на її території, адже цей напрям діяльності завжди був досить привабливим для злочинців: сотні тисяч покупців нелегального товару забезпечують системне збільшення попиту, гарантуючи продавцям отримання стабільного доходу та розширення свого «аморального» злочинного бізнесу. Незаконний обіг наркотиків не обмежується побудовою бізнес-імперій у цій сфері, окрім великих постачальників наркотичних засобів, є також роздрібні продавці, які часто самостійно виготовляють наркотичні засоби та реалізують їх не з корисливою метою, а для того, щоб придбати нові матеріали для виготовлення наркотиків, залишити частину для особистого вживання. Наркоманія є одним із найнебезпечніших напрямів злочинної діяльності не тільки тому, що так чи інакше вбиває людину, а й тому, що не знає соціальних обмежень – уразливими стають усі групи населення. До того ж постійно вдосконалюються способи поширення та збуту наркотичних засобів – найпопулярнішим сьогодні є інформування потенційних покупців наркотичних засобів через закриті канали месенджерів, як-от «Telegram» або «WhatsApp», доступу до яких у правоохоронних органів не має.

Зазначене свідчить про необхідність формування та реалізації комплексної державної політики запобігання та протидії наркоманії, що має ґрунтуватися на трьох фундаментальних засадах: 1) забезпечення високого рівня соціального життя; 2) надання медичної допомоги особам, хворим на наркоманію; 3) протидія злочинності у сфері обігу наркотиків.

У контексті викладеного необхідно зазначити, що заходи щодо протидії злочинності у сфері обігу наркотичних засобів, які реалізовує Національна поліція України відповідно до покладених на неї завдань (п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» [4]), містять загальні положення, порівняно з визначенням концепції забезпечення соціальних і медичних аспектів, що видається досить однобічним. Сфера протидії наркоманії є не менш специфічною, аніж соціальний розвиток суспільства та надання медичної допомоги. Під час розроблення планів і заходів, спрямованих на протидію незаконному обігу наркотичних засобів, необхідно враховувати територіальне розташування кожного регіону, оскільки, наприклад, в прикордонних регіонах боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів повинна бути максимально активізована з огляду на те, що кордон продовжує залишатись одним із основних каналів їх потрапляння на територію України.

Не менш показовою є статистика незаконного обігу наркотичних речовин у зв'язку з переміщенням автомобільними шляхами, а саме: за п'ять місяців 2019 року з 1200 складених працівниками поліції протоколів про адміністративні правопорушення в 509 випадках було виявлено наркотики, а у 109 – наркотичні засоби було виявлено в транспортних засобах під час проведення поверхневої перевірки [5].

Несприятлива криміногенна обстановка в країні також підтверджується статистичними даними Генеральної Прокуратури України: за перше півріччя 2019 року було обліковано 60 846 кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних і психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів, з них майже дві з половиною тисячі скеровано до суду з обвинувальним актом (для порівняння злочини проти громадського порядку та моральності за той же період зареєстровано 62 727, з них до суду скеровано – 11 103, за всіма винесено обвинувальний акт) [6]. Наведена статистика об'єктивно свідчить про складність протидії наркоманії органами поліції, зокрема, внаслідок недосконалості національного законодавства в цій сфері. На цьому наголошує і В.В. Аброськін: «Поліція працює, виявляє, документує та затримує наркозбувачів, але вони потім у зв'язку з лояльним законодавством через декілька днів виходять на свободу та продовжують свій злочинний бізнес» [7]. Таким комплексним підходом можна вважати відпрацювання окремих територій органами поліції, під час одного з яких, наприклад, «у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, працівники поліції виявили 31 факт. Зокрема, припинили діяльність двох нарколабораторій і наркопритону, задокументували 2 факти збуту наркотиків. Усього вилучено майже 700 г наркотичних засобів і психотропних речовин» [8].

Викладені дані свідчать про те, що робота поліції в сфері протидії наркоманії є досить активною, але цього об'єктивно не досить для того, щоб не тільки ефективно протидіяти, але й знижувати рівень наркоманії в країні. Насамперед, напевно, тому, що, як нами вже було наголошено вище, для цього необхідно систематично проводити сукупність заходів у взаємодії з правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, здійснення яких раціонально зосередити на рівні регіонів з огляду на відмінність останніх між собою.

У розрізі зазначеного провідну роль відіграє нормативно-правове забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, зокрема Національної поліції України, щодо запобігання та протидії наркоманії як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремих регіонів. Це той правовий пласт, який повинен не тільки створити організаційну основу для протидії злочинності, але й забезпечити втілення комплексної реалізації державної політики протидії наркоманії.

Адміністративне право також відіграє не останню роль у регулюванні відносин у сфері внутрішніх справ держави, насамперед діяльності органів поліції, оскільки вони: регулюють порядок проходження служби поліцейськими; встановлюють основні методи та форми діяльності органів поліції, зокрема взаємодії з іншими органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями та окремими громадянами; закріплюють права, обов'язки та відповідальність співробітників поліції; встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки, відповідальність і порядок притягнення до неї громадян із метою утвердження публічної безпеки та порядку на території держави, а також забезпечення безпеки дорожнього руху, функціонування дозвільної і паспортної систем; передбачають права і обов'язки громадських організацій, діяльність яких спрямована на охорону публічного порядку [9, с. 20–21].

Спираючись на базову термінологію адміністративного права, де адміністративне законодавство визначено як «систему нормативно-правових актів, у яких містяться найбільш загальні й важливі правові норми» [10, с. 10], під адміністративним законодавством у дослідженні ми будемо розуміти приписи, що містяться в його джерелах, де вони знаходять зовнішні форми свого вираження [11, с. 139; 10, с. 58]. Тому, досліджуючи перспективні напрями розвитку адміністративного законодавства в частині реалізації діяльності Національної поліції України щодо запобігання та протидії наркоманії на регіональному рівні, насамперед, вважаємо необхідним з'ясувати систему джерел адміністративного права.

У наукових роботах сформувався переважно усталений погляд на перелік джерел адміністративного права, відповідно до яких складовими елементами вказаної системи є такі: Конституція України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Кодекс адміністративного судочинства України; закони України (наприклад, «Про запобігання корупції», «Про звернення громадян», «Про громадські об'єднання» тощо); «постанови та розпорядження Верховної Ради України; укази та розпорядження Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; накази, інструкції керівників міністерств, державних комітетів, органів виконавчої влади зі спеціальним статусом; накази керівників державних підприємств, установ, організацій; нормативні акти місцевих рад та їхніх виконавчих органів (рішення, розпорядження); міждержавні угоди, ратифіковані Верховною Радою України; акти союзного законодавства, якщо вони не суперечать Конституції та законодавству України до прийняття аналогічних документів органами України» [12, с. 10–11; 13, с. 29].

Отже, в дослідженні у площині нашої уваги перебувають закони та підзаконні нормативно-правові акти у сфері протидії наркоманії, серед яких основними є Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року № 735-р та План заходів на 2019–2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року № 56-р. У нормативних приписах першого документа знайшли відображення принципи державної політики у напрямі протидії наркотикам, серед яких такі: «законність, дотримання прав людини; відкритість і координованість наркополітики; доступність наркотиків для медичних і наукових цілей; дієвість і системність боротьби з наркобізнесом та контрабандою; науково обґрунтований підхід до профілактики та лікування наркоманії; участь громадянськості у виробленні та реалізації наркополітики; виконання взятих міжнародних зобов'язань»; «принципи і засади розумної самодостатності режимних заходів, скасування надмірних адміністративних обмежень з одночасним забезпеченням надійності контролю» [14], а також принципи надання медичної допомоги та медичного обслуговування. Водночас ані в межах реалізації цієї політики на регіональному рівні («Регіональний аспект»), ані в напрямках діяльності правоохоронних органів про принципи не йдеться взагалі. Зазначене, на нашу думку, ускладнює вироблення уніфікованої діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні, виключає диференційований підхід протидії наркоманії на кожній окремій території. Як наслідок, такий підхід навряд чи можна визнати досконалим, а тому, зважаючи на необхідність врахування кожного окремого регіону в цій проблемі та поширення останньої залежно від особливостей першого. Крім того, одностороннє декларування принципів виглядає досить однобічно і формує помилкове уявлення про те, що протидія наркоманії, перш за все, відбувається в галузі охорони здоров'я, хоча об'єктивно зрозуміло, що лише діяльність правоохоронних органів (Національної поліції) знищує це явище, тоді як медична допомога залишається лише «ліками» для населення.

Зважаючи на викладене, вважаємо за необхідне надати офіційного відображення положенню про те, що протидія наркоманії на регіональному рівні буде ефективною лише тоді, коли в межах кожного регіону органи державної влади спільно з органами місцевого самоврядування будуть урахувати особливості поширення та розвитку наркоманії. У такому розрізі вважаємо необхідним внести зміни до Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року № 735-р, зокрема до абзацу 41, такого змісту: «Загальнодержавна політика щодо наркотиків на регіональному і місцевому рівнях реалізується через відповідні програми, які формуються згідно з принципами та підходами цієї Стратегії та визначають, зокрема, такі заходи», після слова «реалізується» пропонуємо додати: «... на підставі диференційованого підходу залежно від соціальних особливостей і криміногенної обстановки в кожному окремому регіоні».

Утім, законодавчого забезпечення концептуальної загальнодержавної політики щодо протидії наркоманії не досить, важливим у цьому випадку є процес її реалізації, який поетапно знаходить своє

вираження в різних регіональних програмах про забезпечення безпеки регіонів і протидії наркоманії та незаконному обігу наркотиків. Аналіз низки таких програм (наприклад, Обласна комплексна цільова програма «Безпечна Одещина» на 2019–2021 роки, затверджена рішенням Одеської обласної ради від 16 серпня 2019 року № 1025-VII; Регіональна цільова програма протидії поширенню наркоманії, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у Луганській області на 2016–2020 роки, затверджена Розпорядженням Голови обласної державної адміністрації – керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 27 квітня 2016 року № 237; Обласна цільова програма протидії поширенню наркоманії і злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2016–2018 роки, затверджена Рішенням Кіровоградської обласної ради від 20 травня 2018 року № 84) дав можливість зробити висновок про дезорганізованість заходів, спрямованих на протидію наркоманії, а також відсутність достатньої уваги питанням взаємодії органів поліції з органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями.

Заходи за участю органів поліції відповідно до положень вказаних програм має переважно нормативно-інформаційний характер, тоді як їхня діяльність повинна бути спрямована на вчинення конкретних дій із метою запобігання та протидії наркоманії спільно з органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями. Ба більше, в жодній із програм не висвітлено особливості регіонів у контексті протидії наркоманії (соціальні та демографічні дані), не враховано і оперативну обстановку на кожній окремій території. За таких обставин вважаємо необхідним змінити підхід щодо змісту подібних територіальних програм шляхом вироблення типової програми, яку регіони зможуть використати за основу та створювати власні програми, враховуючи специфіку кожного з них. Така програма, на нашу думку, повинна: висвітлювати реальні статистичні показники у сфері наркоманії та вчинення правопорушень у сфері протидії правопорушенням, пов'язаним з обігом наркотичних засобів; містити основні положення, що висвітлюють соціальні, економічні показники, які можуть сприяти поширенню наркоманії; мати коротку характеристику оперативної обстановки та конкретні заходи за участі Національної поліції, громадських об'єднань і волонтерів. Заходи необхідно представляти не у формі абстрактних дій, а містити чіткі настанови на кшталт такого – провести рейди щодо знищення наркореклами на стінах будівель міста, а також із метою пошуку «закладок» (сьогодні такий спосіб поширення наркотичних засобів є одним із найпопулярніших) чи здійснити патрулювання небезпечних ділянок регіонів, тих міст, де концентруються наркозалежні особи тощо.

Отже, сьогодні регіональним програмам бракує грамотного поєднання втілення уніфікованої державної політики та різного роду специфічних рис кожного окремого регіону, котрі безпосередньо впливають на розвиток і поширення наркоманії, а тому розроблення та прийняття типових програм із висвітленням інформації, висвітленої нами вище, може стати основою для прийняття дієвих програм на регіональному рівні.

У свою чергу, ефективна співпраця між будь-якими суб'єктами, у нашому випадку – органами державної влади в особі Національної поліції та органами місцевого самоврядування, зокрема, залежить від чіткого розподілу компетенції між ними та недопущення дублювання повноважень. У контексті вказаного необгрунтованою виглядає дублювання повноважень органів Національної поліції та посадових осіб виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 106-1 («Невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їхнього зберігання та переробки») та ст. 106-2 («Незаконний посів або незаконне вирощування снодійного маку чи конопель») Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Вчинення зазначених правопорушень у межах подальшої превентивної роботи потребує здійснення низки відповідних профілактичних заходів щодо особи-правопорушника, що не належить до сфери компетенції органів місцевого самоврядування. До того ж інформація про обставини вчинення цих адміністративних правопорушень може бути використана органами поліції в подальшій діяльності протидії наркоманії. У свою чергу, складання протоколів про адміністративні правопорушення посадовими особами виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад, імовірно, унеможливить отримання такого роду відомостей, що може ускладнити роботу поліції в сфері протидії наркоманії. Тому вважаємо доцільним виключити з компетенції органів місцевого самоврядування складання протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені положеннями ч. 1 ст. 106-1 і ст. 106-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Створення Національної поліції України зумовило початок роботи нових підрозділів в її структурі, зміни стосувались майже всіх спеціалізованих підрозділів, зокрема, було ліквідовано відділ із боротьби з незаконним обігом наркотиків, а замість нього створено спеціалізований Департамент

протидії наркозлочинності Національної поліції України та його структурні підрозділи в головних управліннях Національної поліції в областях (Управління протидії наркозлочинності). Зважаючи на це, варто зазначити, що інколи оперуповноваженому чи дільничному офіцеру поліції бракує спеціальних знань і навичок у сфері протидії наркоманії у зв'язку з тим, що останнє не є основним їхнім завданням. Зважаючи на такі обставини, вважаємо за можливе запровадити кураторство щодо працівників відділів і відділень поліції, насамперед дільничних офіцерів поліції, фахівцями Управління протидії наркозлочинності. У свою чергу, це буде сприяти підвищенню професійного рівня знань і навичок, що надалі підвищить ефективність боротьби з наркоманією в межах кожного регіону, а також позитивно позначиться на розбудові взаємодії між структурними підрозділами органів поліції на рівні регіону. При цьому важливо розуміти, що куратор (супервізор) не є начальником, натомість це особа, яка допомагає надаючи правові та методичні консультації, роз'яснення.

Висновки. Підсумовуючи все вищенаведене, слід зазначити, що для ефективної протидії наркоманії на рівні регіонів, насамперед, необхідно забезпечити щонайменші дві умови: а) створення усталених взаємозв'язків між органами поліції, місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями з метою проведення спільних заходів щодо виявлення та ліквідації умов поширення наркоманії та ліквідації її наслідків; б) розроблення і послідовна реалізація комплексних програм протидії наркоманії, зміст яких буде включати не тільки суто декларативні заходи, а призводити до отримання реального якісного чи кількісного результату.

Список використаних джерел:

1. Заробітна плата у червні 2019 року (дані наведено по юридичних особах та відокремлених підрозділах юридичних осіб із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб). *Офіційний вебсайт Державної служби статистики*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2019/zp/zp_6_2019.pdf.
2. Як змінювався рівень безробіття в Україні у 2014–2018 рр. *Аналітичний портал «Слово і діло»*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/04/16/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvavsvya-riven-bezrobittya-ukrayini-2014-2018-roku>.
3. Українські міста потрапили до рейтингу найкомфортніших міст планети (14.01.2019). *Офіційний вебсайт ГО «Український інтерес»*. URL: <https://uain.press/news/ukrayinski-mista-protiprayu-rejtyngu-najkomfortnishih-mist-planety-988094> 2017-2019.
4. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
5. Сучасні наркозалежні – молоді, прошарені, але все одно хворі. *Незалежний новинний портал з оперативним висвітленням подій у Вінниці та області*. URL: <https://vn.20minut.ua/> <https://vn.20minut.ua/Zdorovyja/suchasni-narkozalezni---molodi-proshareni-ale-vse-odno-hvori-10897460.html>.
6. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. *Офіційний вебсайт Генеральної Прокуратури України*. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&c=fo.
7. Аброськін В.В. Про боротьбу з наркозлочинністю у Харкові: це війна з вітраками (13.08.2019 15:26). *Мультимедійна платформа іномовлення України «Укрінформ»*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2759414-abroskin-pro-borotbu-z-narkozlocinnistu-ce-vijna-z-vitrakami.html>.
8. Поліцейське відпрацювання Київщини: викрито нарколабораторії, притони, арсенали зброї. *Офіційний вебсайт «Главком»*. URL: <https://glavcom.ua/kyiv/news/policeyske-vidpracyuvannya-kijivshchiny-vikrito-narkolaboratoriji-pritoni-arsenali-zbroji-554142.html>.
9. Середа В.В., Кісіль З.Р., Кісіль Р.В. Адміністративне право : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 520 с.
10. Коломоєць Т.О. Словник базової термінології з адміністративного права : навч. посібник. Київ : Істина, 2010. 234 с.
11. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2-х тт. Київ : Видавництво «Юридична думка», 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
12. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України : підручник. Київ : Істина, 2008. 458 с.
13. Битяк Ю.П., Зуй В.В. Административное право Украины : учебное пособие. Харків, 1999. 224 с.
14. Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 735-р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 76. Ст. 2829.